

ЕКСПЕРТНА
ГРУПА
«СОВА»

Аналітичний матеріал

**Незаконне кримінальне переслідування
громадян України у РФ та методи захисту прав
жертв такого переслідування**

Автори: заступник голови громадської організації «Експертна група
«Сова» **Лариса Пильгун** та голова Експертної групи «Сова», доктор
політичних наук **Михайло Савва**

Цей аналітичний матеріал підготовлений у межах проєкту «Підвищення розуміння українським суспільством способів тиску на російський режим для виконання норм міжнародного гуманітарного права» громадської організації Експертна група «Со́ва» за грантової підтримки Центру громадянських свобод.

Наш аналітичний матеріал є лише першим етапом великої роботи щодо виявлення стратегії та методів незаконного переслідування громадян України в РФ. Увага нашого аналітичного матеріалу зосереджена на обґрунтуванні незаконності переслідування українських військовополонених та цивільних владою РФ з позицій міжнародного права; виявлення методів фальсифікацій кримінальних справ; розробка методів захисту жертв таких фальсифікацій. Усі аспекти цієї проблеми потребують детального аналізу.

Аналітичний матеріал пройшов зовнішнє рецензування, також його доопрацьовано з урахуванням надзвичайно корисних зауважень рецензентів. Інформація про рецензентів не розголошується з міркувань безпеки.

Характеристика об'єкта аналітичного матеріалу

Об'єктом цього аналітичного матеріалу є кримінальне переслідування громадян України, військовополонених та цивільних російською владою в період після 24 лютого 2022 року та до 1 жовтня 2024 року з порушенням норм міжнародного права та законодавства РФ.

Автори досліджували лише випадки, в яких українське громадянство переслідуваних очевидно підтверджено, і це переслідування розпочалося після початку повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року. Автори розуміють, що масштаб репресій російського режиму значно ширший за об'єкт нашого дослідження. Кремль переслідує росіян на всій території РФ та за кордоном з порушенням міжнародних зобов'язань Росії, активно переслідує українців із 2014 року, тобто після початку військової агресії проти України. Але ми свідомо звузили об'єкт аналізу, щоб деталізувати пов'язані з активним етапом військової агресії способи фальсифікації справ і методи боротьби з цими фальсифікаціями.

Характеристика проблеми

Незаконне позбавлення волі під час війни є не лише грубим порушенням Женевських конвенцій, а й злочином у розумінні Римського статуту.

Військовополонених не можна переслідувати за безпосередню участь у бойових діях.¹ У випадках, коли військовополоненого судять за кримінальні злочини, міжнародне гуманітарне право передбачає низку обмежень та гарантій для цієї групи.

Стаття 99 Конвенції про поводження з військовополоненими встановила, що «Не можна чинити будь-якого морального чи фізичного тиску на військовополоненого, щоб примусити його визнати себе винним у порушенні, в якому його обвинувачують». Стаття 103 забороняє утримання військовополоненого під вартою під час розслідування справи понад три місяці. Стаття 104 зобов'язує державу, яка тримає в полоні, повідомляти державу-покровительку про судові переслідування військовополоненого: «У будь-якому випадку, коли держава, що тримає в полоні, ухвалила рішення розпочати судовий процес проти військовополоненого, вона повідомляє про це державі-покровительці якомога швидше, принаймні за три тижні до початку суду». Колишній юридичний консультант МКЧХ Yvette Issar констатує: «Судові розгляди щодо військовополонених мають відповідати загальним правовим принципам, включаючи те, що ув'язнені мають право на ефективний захист і не повинні примушуватися до визнання вини. Вони не повинні бути піддані колективному покаранню (ст. 87(3)) і можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності тільки за дії, за які вони несуть індивідуальну відповідальність. Їх можуть судити лише суди, які пропонують «основні гарантії незалежності та неупередженості, як загальновизнано». Ненадання військовополоненим права на справедливий і нормальний суд є серйозним порушенням Третьої конвенції, що само собою спричиняє кримінальне переслідування.²

Правові гарантії від деяких видів переслідування під час війни мають також цивільні. Стаття 31 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни встановила, що «Жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей». Стаття 70 тієї ж Конвенції передбачає, що «Окупаційна держава не має права здійснювати арешт, переслідування або висувати обвинувачення проти осіб, що перебувають під захистом, за

¹ Лица, пользующиеся защитой: военнопленные и лица, содержащиеся под стражей. Международный Комитет Красного Креста.

<https://www.icrc.org/ru/law-and-policy/protected-persons-prisoners-war-and-detainees>

² Issar Yvette On trial: the Third Geneva Convention and judicial guarantees for prisoners of war. June 23, 2022/Humanitarian Law and Policy.

<https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2022/06/23/on-trial-geneva-convention-prisoners-of-war/>

вчинки або переконання скоєні або виражені ними до початку окупації або протягом періоду її тимчасового припинення, за винятком випадків порушення законів або звичаїв війни».

Захист від незаконного кримінального переслідування проголошує не лише міжнародне гуманітарне право, а й право прав людини. Стаття 10 Загальної декларації прав людини встановила, що «Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом». Стаття 5 Загальної декларації проголосила для всіх заборону тортур, жорстокого чи такого, що принижує, поводження та покарання: «Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання». Загальна декларація прав людини не має обов'язкового характеру, але є фундаментальним документом у сфері правами людини. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права є обов'язковим для РФ як правонаступниці Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визначила такі вимоги до суду, як компетентність, незалежність та неупередженість: «Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону». Інакше з цієї вимоги неможливі.³

Порушення вимог компетентності, справедливості та неупередженості суду щодо громадян України є порушенням міжнародного зобов'язання РФ.

Засудження людей без встановлених міжнародним правом гарантій, засудження на підставі отриманих у результаті тортур чи психологічного тиску зізнань, засудження з порушеннями процедур, встановлених Женевськими конвенціями, засудження на підставі інших неправових методів порушує норми міжнародного права та є незаконним. Стаття 7 «Злочини проти людяності» Римського статуту містить такий склад злочину, як «ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи з порушенням основоположних норм міжнародного права». Стаття 8 «Воєнні злочини» містить такий склад злочину, як «незаконна депортація або переміщення або незаконне позбавлення волі». При цьому склади злочинів, які передбачені 7 і 8

³ Комитет по правам человека, замечание общего порядка № 32, Статья 14: Равенство перед судами и трибуналами и право каждого на справедливое судебное разбирательство, пп. 18 и 19; Комитет по правам человека, мнение от 28 октября 1992, Мигель Гонсалес дел Рио против Перу, сообщение № 263/1987, п. 5.2.

статтями Римського статуту, мають ознаку великого масштабу: «Для цілей цього Статуту “злочин проти людяності” означає будь-яке з таких діянь, коли вони здійснюються в межах широкомасштабного чи систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, та якщо такий напад відбувається свідомо», «Суд має юрисдикцію щодо воєнних злочинів, зокрема коли вони скоєні в межах плану чи політики або за великомасштабного скоєння таких злочинів».

Масштаб проблеми незаконного та такого, що порушує норми, міжнародного права переслідування громадян України є досить великим і продовжує збільшуватися. Авторам відомо про кримінальне переслідування 543 громадян України станом на 1 жовтня 2024 року. Фальсифікації справ на окупованих територіях вже привертала увагу розслідувачів. Декілька українських журналістів опублікували статті-розслідування про цю проблему.⁴

Докази злочинного характеру кримінального переслідування громадян України у розумінні Римського статуту можуть мати такі наслідки, як переслідування винних посадових осіб (слідчих, прокурорів, суддів) та запровадження санкцій проти цих посадових осіб.

Характеристика масиву інформації про методи фальсифікації кримінальних справ та основні статистичні розподіли

Основою інформаційного масиву, який досліджували автори аналітичного матеріалу, є дані про кримінальні справи стосовно громадян України, отримані внаслідок моніторингу офіційних сайтів судової системи РФ та інших відкритих джерел. Станом на 1 жовтня 2024 року для аналізу була доступна інформація про 543 людей, які проходять як обвинувачені у кримінальних справах після початку повномасштабної російської агресії.

Серед обвинувачених є як цивільні, і військовополонені. Достеменно відомо, що з 543 осіб 236 є військовополоненими та 307 — цивільними.

⁴ Гірєв Артем Терористи за шаблоном: як за допомогою тортур та фальсифікацій штампують справи у Криму. 22.11.2022//Zmina.

<https://zmina.info/articles/terorysty-za-shablonom-yak-za-dopomogoyu-tortur-ta-falsyfikaczij-shtampuyut-spravy-u-krymu/>; Антон Наумлюк

Максим Каменев Правозахисника Максима Буткевича засудили в «ЛНР» до 13 років за вистріл із гранатомета у мирних мешканців. «Грати» з'ясували, що його взагалі не було тоді на Донбасі. 10.03.2023//Грати.

<https://graty.me/news/pravozahisnika-maksima-butkevicha-zasudili-v-lnr-do-13-rokiv-za-vistril-iz-granat-ometa-u-mirnih-meshkancziv-%d2%91rati-zyasovali-shho-jogo-vzagali-ne-bulo-todi-na-donbasi/>

Названа вище загальна кількість обвинувачених не є повною чи остаточною. Неофіційний реєстр кримінальних справ продовжує поповнюватись у результаті:

1. Відкриття нових справ.
2. Виявлення інформації про раніше порушені кримінальні справи.

Різні кримінальні справи щодо громадян України описані з різною повнотою. Інформація про статті Кримінального кодексу РФ (КК РФ), за якими пред'явлені звинувачення, є щодо 457 осіб із 543 (84,2%). 214 осіб (46,8% від загальної кількості, для якої відома стаття) звинувачують за однією статтею КК РФ та 243 (53,2%) — за кількома статтями.

Таблиця № 1

Кількісні розподіли за статтями КК РФ у разі звинувачення людини лише за однією статтею

№ №	Номер статті КК РФ	Назва статті	Кількість людей	% від загальної кількості людей, яких звинувачують за однією статтею
1	276	Шпигунство	80	37,4
2	205	Терористичний акт	55	25,7
3	105	Вбивство	32	15,0
4	208	Організація незаконного збройного формування або участь у ньому, а також участь у збройному конфлікті або військових діях з метою, що суперечить інтересам Російської Федерації	22	10,2
5	282.2	Організація діяльності екстремістської організації	6	2,8

6	275	Державна зрада	4	1,9
7	222	Незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення, пересилання чи носіння зброї, основних частин вогнепальної зброї, боєприпасів	2	0,9
8	281	Диверсія	2	0,9
9	280	Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності	2	0,9
10	361	Акт міжнародного тероризму	2	0,9
11	356	Застосування заборонених засобів та методів ведення війни	2	0,9
12	138.1	Незаконний обіг спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації	1	0,5
13	284.1	Здійснення діяльності іноземної чи міжнародної організації, щодо якої ухвалено рішення про визнання її діяльності небажаною на території Російської Федерації	1	0,5
14	354.1	Реабілітація нацизму	1	0,5

15	274.1	Неправомірний вплив на критичну інформаційну інфраструктуру України	1	0,5
16	360	Напад на осіб або установи, які користуються міжнародним захистом, або загроза його вчинення	1	0,5

Значна частина звинувачень за декількома статтями включає звинувачення за статтею 30 «Приготування до злочину та замах на злочин». Це означає, що самого факту злочину не було. Серед 243 виявлених випадків порушення кримінальної справи за кількома статтями за такі «злочини, яких не було» переслідують 96 осіб, тобто 40%. До «незавершених» відносяться головним чином «злочини» з переліку в таблиці вище: вбивство, терористичний акт та низка інших. Водночас серед «незавершених» є такі склади злочинів, як «посягання на життя державного чи громадського діяча» (стаття 277), «насильницьке захоплення влади чи насильницьке утримання влади» (стаття 278), «незаконне виготовлення зброї» (стаття 223), «посягання життя співробітника правоохоронного органу» (стаття 317) та ряд інших.

У випадках звинувачень українців за кількома статтями Кримінального кодексу російські репресивні органи найчастіше використовують такі поєднання статей, як 356 та 105 («застосування заборонених засобів та методів ведення війни» та «вбивство»); 356 і 112 («застосування заборонених засобів та методів ведення війни» та «навмисне заподіяння середньої тяжкості шкоди здоров'ю»); 361 та 222 («акт міжнародного тероризму» та «незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення, пересилання або носіння зброї, основних частин вогнепальної зброї, боєприпасів»); 278 та 205 («насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади» та «терористичний акт»).

Слід зазначити, що стаття 361 «акт міжнародного тероризму» застосовувалася репресивними органами РФ до анексії українських територій восени 2022 року. Після анексії використовується, зазвичай, стаття 205 «терористичний акт». Стаття 275 «державна зрада» застосовується до громадян України, які мають також російське громадянство. Нав'язування російського громадянства жителям окупованих територій поширене, зокрема стосовно ув'язнених.

Звинувачення в екстремізмі як спосіб політично вмотивованого переслідування громадян України після початку повномасштабної російської агресії

Звинувачення в екстремізмі безпосередньо спрямовані на запобігання загрозам політичному режиму. «Екстремістські» статті Кримінального кодексу РФ служать політично вмотивованому переслідуванню людей практично у всіх випадках їх застосування. З огляду на це вивчення цього застосування, у тому числі стосовно громадян України, особливо важливе.

Законодавство РФ про протидію екстремізму спочатку формувалося як інструмент придушення будь-якого інакомислення. Федеральний закон від 25 липня 2002 р. N 114-ФЗ «Про протидію екстремістській діяльності» передбачив надзвичайно широке визначення екстремізму: «насильницька зміна основ конституційного ладу та (або) порушення територіальної цілісності Російської Федерації (у тому числі відчуження частини території Російської Федерації), за винятком делімітації, демаркації, редемаркації кордонів Російської Федерації із суміжними державами; публічне виправдання тероризму та інша терористична діяльність; порушення соціальної, расової, національної чи релігійної ворожнечі; пропаганда винятковості, переваги чи неповноцінності людини за ознакою її соціальної, расової, національної, релігійної чи мовної приналежності, чи ставлення до релігії; порушення прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина залежно від її соціальної, расової, національної, релігійної чи мовної приналежності, чи ставлення до релігії; перешкоджання здійсненню громадянами їхніх виборчих прав та права на участь у референдумі або порушення таємниці голосування, пов'язані з насильством чи загрозою його застосування; перешкоджання законній діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, виборчих комісій, громадських та релігійних об'єднань чи інших організацій, поєднане з насильством чи загрозою його застосування; скоєння злочинів за мотивами, зазначеними у пункті «е» частини першої статті 63 Кримінального кодексу Російської Федерації; використання нацистської атрибутики або символіки, чи атрибутики або символіки, подібних до нацистської атрибутики або символіки до ступеня змішування, чи атрибутики або символіки екстремістських організацій, за винятком випадків використання нацистської атрибутики або символіки, чи атрибутики або символіки, подібних до нацистської атрибутики до ступеня змішування, чи атрибутики або символіки екстремістських організацій, за яких формується негативне ставлення до ідеології нацизму та екстремізму, відсутні ознаки пропаганди чи виправдання нацистської та екстремістської ідеології; публічні заклики до здійснення зазначених діянь чи масове поширення свідомо екстремістських матеріалів, так само як їх виготовлення чи зберігання з метою масового поширення; публічне свідомо хибне звинувачення особи, що займає

державну посаду Російської Федерації або державну посаду суб'єкта Російської Федерації, у скоєнні ним у період виконання своїх посадових обов'язків діянь, що зазначені у цій статті та є злочином; організація та підготовка зазначених діянь, а також підбурювання до їх здійснення; фінансування зазначених діянь чи інше сприяння їх організації, підготовці та здійсненню, зокрема шляхом надання навчальної, поліграфічної та матеріально-технічної бази, телефонної та інших видів зв'язку чи надання інформаційних послуг».

Дане визначення дозволяє розглядати як екстремістську практично будь-яку суспільну активність, у тому числі критику посадових осіб. «Підбурювання» до екстремізму та «інше сприяння» екстремізму віднесено до злочинів. Російська влада широко використовує практику оголошення організацій, у тому числі українських, екстремістськими та терористичними. Все це дає можливість репресивним російським органам за бажання притягати до відповідальності людей, які не брали безпосередньої участі в діяльності, яку влада розглядає як екстремістську. Російське законодавство про протидію екстремізму сконструйовано за принципом «була б людина, а статтю ми придумаємо».

Виходячи з широкого розуміння екстремізму, перелік складів «екстремістських» злочинів Кримінального кодексу РФ дуже великий: 278 «Насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади», 279 «Збройний заколот», 280 «Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності», 280.1 «Публічні заклики до здійснення дій, спрямованих на порушення територіальної цілісності Російської Федерації», 280.2 «Порушення територіальної цілісності Російської Федерації», 280.3 «Публічні дії, спрямовані на дискредитацію використання Збройних Сил Російської Федерації з метою захисту інтересів Російської Федерації та її громадян, підтримки міжнародного миру та безпеки, виконання державними органами Російської Федерації своїх повноважень, надання добровольчими формуваннями, організаціями або особами сприяння у виконанні завдань, покладених на Збройні Сили Російської Федерації чи війська національної гвардії Російської Федерації», 280.4 «Публічні заклики до здійснення діяльності, спрямованої проти безпеки держави», 282 «Порушення ненависті чи ворожнечі, так само як приниження людської гідності», 282.1 «Організація екстремістського співтовариства», 282.2 «Організація діяльності екстремістської організації», 282.3 «Фінансування екстремістської діяльності», 282.4 «Неодноразові пропаганда або публічне демонстрування нацистської атрибутики або символіки, або атрибутики або символіки екстремістських організацій, або інших атрибутики федеральними законами».

Названі вище статті сформульовані дуже широко, щоб забезпечити можливість кримінального звинувачення за мінімальний відступ людини у її висловлюваннях чи діях від офіційного політичного курсу. Ці статті

систематично та масово використовуються російським режимом для політично вмотивованого переслідування, тобто для утримання та зміцнення влади.

Для переслідування українців застосовуються такі статті «екстремістського переліку» (за зменшення кількості звинувачень):

Стаття 278 «Насильницьке захоплення влади або насильницьке утримання влади» — 31 випадок. Ці звинувачення висувуються людям, які протидіяли сепаратизму так званих Донецької народної республіки та Луганської народної республіки. Російський режим розглядає владу ДНР і ЛНР як законну, а боротьбу з ними — як насильницьке захоплення влади.

Стаття 282.2 «Організація діяльності екстремістської організації» — 16 випадків.

Стаття 280 «Публічні заклики до здійснення екстремістської діяльності» — 4 випадки.

Стаття 282.1 «Організація екстремістської спільноти» — 1 випадок.

Способи фальсифікації кримінальних справ щодо громадян України

Автори аналітичного матеріалу розуміють під способами фальсифікації дії слідства, державного звинувачення та суду, внаслідок яких створюються умови для засудження невинної людини.

Спосіб 1. Криміналізація факту приналежності до військових підрозділів України

Деяких українських військовополонених судять за службу у підрозділах Збройних сил України, Національної гвардії та поліції. Ряд підрозділів Збройних сил, Національної гвардії та поліції України оголошено в РФ «терористичними організаціями»: 12-а бригада спеціального призначення Національної гвардії України «Азов» (назва в російському «Єдиному федеральному списку організацій, у тому числі іноземних та міжнародних організацій, визнаних у відповідно до законодавства Російської Федерації терористичними» — «Українське воєнізоване націоналістичне об'єднання «Азов» (інші найменування: батальйон «Азов», полк «Азов»), 24-й окремий штурмовий батальйон «Айдар» Сухопутних військ Збройних Сил України (у російському списку — «Терористична спільнота «Айдар»), полк вогневої підтримки «Дніпро-1» — воєнізований підрозділ Департаменту поліції особливого призначення «Об'єднаної штурмової бригади Національної поліції України «Лють» (у російській версії — «терористичне співтовариство «Дніпро 1» (батальйон

«Дніпро 1», полк «Дніпро 1»). Це дозволяє російській владі судити громадян України за сам факт служби чи роботи у даних підрозділах. Обвинуваченим часто не приписують жодних злочинів, крім служби у підрозділах, оголошених терористичними. Фактично службовців цих підрозділів судять за участь у війні. При цьому міжнародне право забороняє кримінальне переслідування військовополонених за участь у військових діях.

Можна припустити, що відмова російського режиму визнати за українськими військовополоненими статус військовополонених визначена саме бажанням судити багатьох із них за участь у війні. Про відмову визнати цей статус говорить формулювання, яке використовують органи влади РФ у відповідях родичам про долю військовополонених. У таких відповідях як стосовно українських військовополонених, так і цивільних вказують: «затримано за протидію спеціальної військової операції»⁵. Таким чином, українських військовополонених не називають офіційно військовополоненими. Представники російської влади лише вказують, що на цих людей поширюються норми Женевської конвенції щодо поводження з військовополоненими.

Спосіб 2. Примус до визнання скоєння злочинів

Фізичне та психологічне насильство щодо українців є масовим та системним. Це зафіксовано Офісом Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини: понад 91% опитаних цивільних після повернення з російських місць позбавлення волі заявили про те, що вони зазнавали тортур, жорстокого поводження та сексуалізованого насильства.⁶ Однак це насильство має різні цілі, крім забезпечення зізнань у скоєнні злочинів: забезпечити покірність в умовах несвободи; змусити перейти на бік РФ у цій війні; використовувати виступи людей у державній російській пропаганді. Автори цього аналітичного матеріалу надають докази використання примусу з метою фальшування кримінальних справ.

Показовим випадком примусу до визнання є справа українського правозахисника, військовополоненого Максима Буткевича, який потрапив у полон 21 червня 2022 року та був звільнений з неволі 18.10.2024 року. Про фальсифікацію кримінальної справи щодо Максима Буткевича заявили представники кількох правозахисних організацій, зокрема міжнародних. Виконувач обов'язків директора Amnesty International зі Східної Європи та Центральної Азії Денис Кривошеєв заявив: «Вирок до

⁵ Джерела не вказуються з міркувань безпеки.

⁶ Detention of civilians in the context of the armed attack by the Russian Federation against Ukraine. 24 February 2022 – 23 May 2023. 27 June 2023// OHCHR.

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/2023-06/2023-06-27-Ukraine-thematic-report-detention-ENG.pdf> P. 8.

13 років позбавлення волі йому ухвалив так званий “Верховний суд ЛНР” в окупованому Росією Луганську. Слухання проходили у закритому режимі, а в основу вироку лягло зроблене під відеозапис визнання, що практично точно отримане під тиском, а також ще кілька сумнівних доказів. Ми вважаємо, що вся справа проти нього цілком і цілком мотивована бажанням російської влади помститися йому за його активістську діяльність у минулому та його визначну правозахисну роботу».⁷

Засудження, що базується лише на зізнанні, незаконно навіть із позиції репресивного російського законодавства. Відповідно до частини 2 статті 77 Кримінально-процесуального кодексу РФ «Визнання обвинуваченим своєї вини у скоєнні злочину може бути покладено в основу звинувачення лише при підтвердженні його винності сукупністю доказів, що є у кримінальній справі». Про відсутність доказів зв'язку Максима Буткевича зі злочином, у якому його звинувачують, сам М. Буткевич заявив на одному із судових засідань: «Окрім свідчень обвинуваченого, тобто моїх, ніщо не пов'язує його з подією. Мене не згадують потерпілі (тим більше, що й ті, хто дістав поранення, і той, чие майно пошкоджено, згадують про мінометний обстріл і “міну, яка впала”, а зовсім не про постріл з гранатомета); збройова експертиза відсутня; судово-медична не встановила, результатом вибухів якого боєприпасу стали поранення, лише не виключила гранатомет; а “інших досліджень у судовому засіданні доказів, які отримали належну оцінку у вирок”, про які згадує суд другої інстанції в апеляційній ухвалі, просто не було. Щоб це виявити, достатньо просто прочитати згаданий вирок. Таким чином, у справі відсутні інші докази винності обвинуваченого, крім його (моїх) зізнань, які, таким чином, відповідно до КПК РФ не могли бути покладені в основу звинувачення. Але вони були покладені, і суд, виходячи з цього звинувачення, визнав мене винним». На тому ж таки засіданні М. Буткевич заявив про те, що він змушений був визнати свою провину під тиском: «Ці свідчення не відповідають дійсності, були підписані мною під тиском, але не написані мною». На запитання судді про причини обмови себе М. Буткевич пояснив, чому підписав зізнання: йому обіцяли, що «у разі, якщо я підпишу те, в чому мене звинувачують, мене відразу поміняють на засуджених в Україні російських військовослужбовців (як і інших засуджених військовополонених). Якщо ж я не погоджуся визнати свою провину, то буду засуджений все одно, але про обмін мови не буде, і мене будуть піддавати психологічному та фізичному тиску. Деякі приклади такого тиску були продемонстровані».⁸

⁷ Власти Российской Федерации должны сообщить местонахождение Максима Буткевича, подвергнувшегося насильственному исчезновению, — Amnesty International. 08.11.2023//Amnesty International.

<https://eurasia.amnesty.org/2023/11/08/vlasti-rossijskoj-federaczii-dolzny-soobshhit-mestonahozhdenie-maksima-butkevicha-podvergshegosya-nasilstvennomu-ischeznoventiyu/>

⁸ Максим Буткевич: Злочини, в яких мене звинувачують, суперечать моїм цінностям та діяльності, яка є головною справою мого життя. 16.07.2024//Детектор медіа.

Для примусу до визнання у скоєнні злочину використовуються тортури, інші види фізичного насильства та психологічний тиск. Спосіб примусу до визнання провини є основним і застосовується до всіх підслідних. Інші способи є допоміжними та використовуються разом із примусом.

Використовуючи тортури для примусу до визнання вини громадян України, РФ порушує кілька міжнародних зобов'язань. Деякі міжнародні договори, які забороняють тортури, були згадані раніше. Додатково слід зазначити, що РФ порушує також Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність, видів поведінки та покарання. РФ є учасником цієї Конвенції, яка визначає катування так: «термін “катування” означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди». Таким чином, Конвенція враховує випадки насильства з метою визнання. Ця Конвенція поширюється на періоди воєн (ст. 2): Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань».

Спосіб 3. Звинувачення у злочинах, яких насправді не було

Слідство, державне звинувачення та суд приписують громадянам України злочини, подія яких відсутня. Цих злочинів просто не було, але людей звинувачують у приготуванні до злочину (стаття 30 КК РФ: «Приготуванням до злочину визнаються пошук, виготовлення або пристосування особою засобів або знарядь скоєння злочину, пошук співучасників злочину, змова на скоєння злочину або інше навмисне створення умов для скоєння злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця за незалежними від цієї особи обставинами») і в замаху на злочин (стаття 30 КК РФ: «Замахом на злочин визнаються навмисні дії (бездіяльність) особи, безпосередньо спрямовані на скоєння злочину, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця за незалежними від цієї особи обставинами».

Практика приписування людям злочинів, яких насправді не було, широко поширена. Як було зазначено вище, серед 243 виявлених випадків порушення кримінальної справи за кількома статтями за такі «недосконалі злочини» переслідують 96 осіб, тобто 40%. Відповідальність за замах на злочин чи приготування щодо нього законна. Однак, жоден із досліджених вироків за приготування та замах на злочин не містить інформації про об'єктивні докази вини. Всі підтвердження належать до категорії, що легко фальсифікуються. Головним чином до таких підтверджень належать свідчення зацікавлених свідків.

«Незакінчені» (фактично — ніколи не скоєні) злочини легше сфальшувати. В умовах сучасної Росії слідству не потрібно шукати факти, які б підтверджували скоєння злочину. Намір на скоєння цього злочину приписується людині, яку потім змушують обмовити себе і зізнатися у цьому злочині. За такою схемою сконструйовано практично всі звинувачення у підготовці та замаху на терористичний акт. Це дозволяє вести кримінальне переслідування і потім позбавляти волі будь-яку людину.

Вивчення вироків, у яких частиною обвинувачення є стаття 30 КК РФ, показує, що визнають винними лише виходячи з їхніх зізнань і свідчень зацікавлених осіб, наприклад, поліціантів. У випадку, якщо підсудний заявляє в судовому засіданні, що він дав свідчення під тиском, суддя визнає цю заяву такою, що не відповідає дійсності. Зазвичай основою такого рішення суду є свідчення поліціантів про те, що вони «не застосовували до підсудного недозволених методів слідства».

Спосіб 4. Ігнорування базових принципів та норм міжнародного права щодо приналежності окупованих територій України

Міжнародне право та міжнародні інститути, такі як Організація Об'єднаних Націй, визнають тимчасово окуповані Росією території України частиною суверенної України. Російські репресивні органи звинувачують українських військовослужбовців за захист територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах.

Цитати з вироку (персональні дані засудженого не розголошуються з міркувань безпеки): «учасники вказаної терористичної організації проводять бойові дії з метою зміни політичного курсу уряду ДНР та ЛНР. Цей курс був спрямований на забезпечення суверенітету ДНР та ЛНР та приєднання цих держав до Російської Федерації», «терористична організація прагнула впливати на ухвалення рішень органами влади Донецької Народної Республіки та Луганської Народної Республіки щодо повернення цих республік під контроль України».

Спосіб 5. Ігнорування міжнародних правил та рекомендацій, які визнаються російським законодавством

Ряд важливих для нашого розслідування, але не обов'язкових для виконання міжнародних документів, визнаються російським законодавством. Перелік таких документів, що регулюють утримання людей під вартою, міститься, наприклад, у Постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 25.12.2018 N 47 «Про деякі запитання, що виникають у судів під час розгляду адміністративних справ, пов'язаних із порушенням умов утримання осіб, які перебувають у місцях примусового тримання»: «При оскарженні порядку реалізації примусових заходів, що обмежують свободу та особисту недоторканність, можуть братися до уваги, зокрема, документи Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН) та Ради Європи, що діють у сфері організації утримання позбавлених волі осіб (зокрема, Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. року, Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими (Правила Нельсона Мандела), затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 2015 року N 70/175, Основні принципи та керівні положення, що стосуються права на правовий захист та відшкодування збитків для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї від 16 грудня 2005 року N 60/147, Посібник з ефективного розслідування та документування тортур та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність, видів поводження та покарання (Стамбульський протокол), Принципи медичної етики, які стосуються ролі працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у захисті ув'язнених чи затриманих осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або тих, що принижують гідність, видів поводження та покарання, прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1982 року N 37/194, Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримки правопорядку, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року N 34/169, Рекомендація Rec(2006)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про правила утримання ув'язнених у Європі від 11 січня 2006 року, Рекомендація (2006)13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про залишення під вартою, про умови, в яких воно припустимо, та про надання гарантій захисту від жорстокого поводження від 27 вересня 2006 року, Загальні доповіді Європейського Комітету щодо запобігання катуванням і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню)».⁹

Порушення норм Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з ув'язненими (Правил Нельсона Мандела), які визнаються

⁹ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 25.12.2018 N 47 «О некоторых вопросах, возникающих у судов при рассмотрении административных дел, связанных с нарушением условий содержания лиц, находящихся в местах принудительного содержания»//Консультант Плюс.
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_314620/

РФ, щодо громадян України є поширеною в РФ практикою і використовується в тому числі щодо підслідних. Так, Правило 1 встановило: «Жоден в'язень не повинен піддаватися катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принизливим видам поведінки чи покарання; всі в'язні повинні бути захищеними від них; виправданням цьому не можуть бути жодні обставини». Як було показано вище, тортури щодо українських військовополонених та цивільних осіб застосовуються масово та систематично. Правило 22 говорить, що «Адміністрація пенітенціарних установ повинна у визначені години забезпечувати кожного в'язня їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил. Вона повинна мати добру якість, бути добре приготовленою і поданою».¹⁰ Водночас у низці російських місць позбавлення волі практикується використання голоду як методу впливу на українців. До таких місць, наприклад, належить слідчий ізолятор №2 міста Таганрога Ростовської області. Створення в цій установі голоду було зафіксовано експертами коаліції «Трибунал для Путіна» ще 2022 року: «Дуже низькокалорійна їжа (вся водяниста), люди швидко втрачають вагу і сили. Цю проблему слід розглядати як тортури голодом».¹¹ Після цього наявність цієї проблеми регулярно підтверджувалася людьми, які повернулися до України з російських місць примусового утримання.¹² Створення негуманних умов утримання для підслідних спрямоване на примус їх до визнання провини.

Спосіб 6. Виділення різних елементів процесу бойової підготовки та участі у бойових діях у декілька складів злочину

«Антитерористичне законодавство» РФ дозволяє обтяжити покарання українським військовополоненим шляхом простої маніпуляції, а саме поділу процесу бойової підготовки та участі у бойових діях на кілька злочинів та призначення покарання шляхом часткового складання термінів позбавлення волі. Участь військовослужбовця у бойових діях передбачає як обов'язковий елемент попередню підготовку. У кількох випадках російські репресивні органи звинувачували українських комбатантів одразу у кількох злочинах: за статтею 205.5 КК РФ («Участь у терористичній організації») та 205.3 КК РФ («Проходження навчання з метою здійснення терористичної діяльності»).

¹⁰ Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (Правила Нельсона Мандели)//UNODC. United Nations Office on Drugs and Crime. https://www.unodc.org/res/justice-and-prison-reform/cpcj-prison-reform_html/UKR_final_Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

¹¹ Місця примусового утримування громадян України – некомбатантів у Російській Федерації та окупованому Криму. 04.11.2022// Центр громадянських свобод. Додаток. Пункт 19. <https://ccl.org.ua/news/mischzya-prymusovogo-utrymuvannya-gromadyan-ukrayiny-nekombatantiv-u-rosijskij-federacziyi-ta-okupovanomu-krymu/>

¹² Савва М. Это концентрированный садизм. Таких людей надо лечить, причем принудительно. 24.10.2024//Первый отдел. <https://dept.one/story/mikhail-savva/>

Цитати з вироку: «(ПІБ) вступив у терористичну організацію та був призначений на командну посаду. У період ... він пройшов навчання з метою здійснення терористичної діяльності, у тому числі набув знань, практичних умінь та навичок під час занять з фізичної та психологічної підготовки та при вивченні правил поведінки зі зброєю», «у період... (ПІБ) перебував на бойових позиціях і застосував отримані знання та вміння, беручи безпосередню участь у бойових діях проти Збройних сил РФ, тим самим брав участь у діяльності терористичної організації до його затримання», «визнати винним у скоєнні злочину, передбаченого год. 2 ст. 205.5, на підставі якої призначити йому покарання у вигляді позбавлення волі на строк ... років. Його ж визнати винним у скоєнні злочину, передбаченого ст. 205.3, на підставі якої призначити йому покарання у вигляді позбавлення волі на строк... років. Відповідно до частини 3 ст. 69 КК РФ остаточне покарання за сукупністю злочинів призначити (ПІБ) шляхом часткового складання покарань...».

Спосіб 7. Ігнорування базових принципів та норм російського законодавства

Стаття 4 КК РФ «Принцип рівності громадян перед законом» широко визначила цей принцип і встановила, що «Особи, які вчинили злочини, рівні перед законом і підлягають кримінальній відповідальності незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового та посадового становища, місця проживання, ставлення до релігії, переконань, приналежності до громадських об'єднань, а також інших обставин». Цей принцип порушується щодо громадян України, які проходять службу або працюють у військових та воєнізованих підрозділах, оголошених російським режимом терористичними організаціями. До таких належать, наприклад, 12-а бригада спеціального призначення Національної гвардії України «Азов» (назва у російському «Єдиному федеральному списку організацій, у тому числі іноземних та міжнародних організацій, визнаних відповідно до законодавства Російської Федерації терористичними») — «Українське воєнізоване націоналістичне об'єднання “Азов”» (інші найменування, що використовуються: батальйон «Азов», полк «Азов»), 24-й окремий штурмовий батальйон «Айдар» Сухопутних військ Збройних Сил України (у російському списку — «Терористична спільнота “Айдар”»), полк вогневої підтримки «Дніпро-1» — воєнізований підрозділ Департаменту поліції особливого призначення «Об'єднаної бригади Національної поліції України “Лють”» (у російській версії — «Терористичне співтовариство “Дніпро 1”» (батальйон «Дніпро 1», полк «Дніпро 1»). Таким чином, російський режим криміналізував сам факт приналежності до деяких офіційних структур іншої держави.

Принцип справедливості, встановлений статтею 6 КК РФ, передбачає: «Покарання та інші заходи кримінально-правового

характеру, що застосовуються до особи, яка вчинила злочин, повинні бути справедливими, тобто відповідати характеру та ступеню суспільної небезпеки злочину, обставинам його скоєння та особі винного». Цей принцип явно порушується щодо людей, які служать чи працюють в офіційних українських військових чи воєнізованих підрозділах і яких судять за «приналежність до терористичних організацій». Ці люди виконували обов'язок перед своєю країною та не чинили злочинів.

Принцип гуманізму (стаття 7 КК РФ) сформульовано так: «1. Кримінальне законодавство Російської Федерації забезпечує безпеку людини. 2. Покарання та інші заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до особи, яка вчинила злочин, не можуть мати на меті заподіяння фізичних страждань або приниження людської гідності». Проте фактично безпека підслідних українців не забезпечена: їх катують, морять голодом, принижують. Після вироків відбування покарань для багатьох громадян України організовано так, щоб заподіяти їм фізичні страждання та принизити їхню людську гідність.

У період кримінального переслідування громадян України порушуються не лише принципи, а й конкретні норми російського законодавства. Наприклад, законодавство РФ розглядає як кримінальний злочин фальсифікацію доказів у кримінальній справі особою, яка робить дізнання, слідчим, прокурором або захисником (стаття 303 КК РФ, до 5 років позбавлення волі). Водночас матеріали кримінальних справ переконливо показують грубі та масові фальсифікації доказів. Під час одного із судових засідань факти таких фальсифікацій навів Максим Буткевич: «Звинувачення, наприклад, вказало, що я вчинив злочин шляхом пострілу з гранатомета “Панцерфаус”» німецького провадження. Для цього я “розкрив укупорку з гранатами”, “зібрав гранату”, зарядив гранатомет та вистрілив. Нехай “Панцерфауст” і схожий з РПГ-7 по ТТХ (тактико-технічні характеристики), конструкції цих гранатометів відрізняються, і про конструкцію “Панцерфауста” людина, яка писала це, не має уявлення: заряди до нього не зберігаються в укупорці та не вимагають складання».¹³ Однак очевидне викриття фальсифікацій було проігноровано російським судом.

¹³ Максим Буткевич: Злочини, в яких мене звинувачують, суперечать моїм цінностям та діяльності, яка є головною справою мого життя. 16.07.2024//Детектор медіа.
<https://detector.media/community/article/229630/2024-07-16-maksym-butkevych-zlochyny-v-yakykh-me-ne-zvynuvachuyut-superechat-moim-tsinnostyam-ta-diyalnosti-yaka-ie-golovnoyu-spravoyu-mogo-zhyttya/>

Методи захисту прав жертв фальсифікацій

1. Спостереження за судовими процесами щодо громадян України у межах виконання функцій держави-покровительки

Важливим елементом системи захисту прав українців, яких засудили та судять у РФ, є поява держави-покровительки або взяття МКЧХ на себе функцій держави-покровительки. Це забезпечить можливість спостереження за кримінальним переслідуванням громадян України російською владою. Стаття 71 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни встановила, що «Державі-покровительці повинно бути повідомлено про будь-яке переслідування, розпочате окупаційною державою проти особи, що перебуває під захистом, у зв'язку зі скоєнням нею злочинів, за які передбачається покарання через смертний вирок або ув'язнення на строк понад два роки; держава-покровителька повинна мати змогу будь-коли отримувати інформацію про стан проведення таких переслідувань. Крім того, держава-покровителька матиме право отримати на її вимогу усі дані про ці судові справи або інші переслідування, розпочаті окупаційною державою проти особи, що перебуває під захистом». Держави-покровительки не призначені в результаті відмов РФ прийняти запропоновані кандидатури. Можна впевнено припускати, що російський режим влаштує відсутність держави-покровительки, і будь-яку кандидатуру не буде прийнято. Водночас МКЧХ як субститут може виконувати всі функції держави-покровительки, зокрема спостереження за кримінальним переслідуванням. Стаття 11 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни встановила, що держава, у владі якої перебувають люди, має прийняти пропозицію МКЧХ взяти на себе виконання гуманітарних функцій, які виконуються відповідно до цієї Конвенції державами-покровительками. Нині МКЧХ відмовляється від участі в судових процесах над українцями в РФ, аргументуючи це наступним: участь у судових розглядах може поставити під загрозу здатність виконувати мандат цієї організації.

Позиція МКЧХ щодо взяття на себе функції держави-покровительки полягає в наступному: «На відміну від держави-покровительки, яка має діяти від імені/в інтересах однієї зі сторін конфлікту, МКЧХ виступає в ролі посередника. Тому офіційне взяття на себе функцій держави-покровительки однієї зі сторін може підірвати репутацію МКЧХ як нейтральної та неупередженої організації. На практиці, коли йдеться про юридичні зобов'язання сторін міжнародного збройного конфлікту, які повинні виконуватися через державу-покровительку (наприклад, обмін інформацією про військовополонених), одним зі способів виконання сторонами цих зобов'язань за відсутності держави-покровительки є звернення до неупередженої гуманітарної

організації, такої як МКЧХ, з проханням про виконання цих функцій. Хоча МКЧХ де-факто не зобов'язаний приймати пропозицію про виконання цих функцій, він дедалі частіше бере на себе обов'язки, які зазвичай покладаються на держави-покровительки, керуючись власним правом ініціативи».¹⁴

МКЧХ має такі ж повноваження, як у держав-покровительок, у питаннях відвідувань місць примусового утримання «осіб, які перебувають під захистом», а саме місць інтернування, позбавлення волі та місць їх роботи (ст. 143 Женевської конвенції про захист цивільного населення). Але спостереження за судовими процесами є повноваженням лише представників держави-покровительки чи організації, яка замінює її згідно зі статтею 11 Женевської конвенції про захист цивільного населення. МКЧХ не ініціював і не пройшов процедуру, встановлену статтею 11, з метою заміни держави-покровительки.

Необхідна системна та активна адвокаційна кампанія з метою переконати МКЧХ взяти на себе функції держави-покровительки та розпочати спостереження за кримінальним переслідуванням громадян України російським режимом. Це дасть змогу збирати інформацію про таке переслідування і потім публічно виявляти фальсифікації кримінальних справ, оскільки у відповідність до статті 74 Женевської конвенції щодо захисту прав цивільного населення «Представники держави-покровительки мають право бути присутніми на будь-якому засіданні суду, де розглядається справа особи, що перебуває під захистом, окрім виняткових випадків, коли слухання проходить за зачиненими дверима в інтересах безпеки окупаційної держави, про що вона повинна повідомити державі-покровительці». Щобільше, ця ж стаття забезпечує доступ представникам МКЧХ до вироків: «Про всі вирoki, якими передбачається смертна кара або ув'язнення строком понад два роки, слід у найкоротший строк повідомляти державі-покровительці із зазначенням підстав, на яких було винесено вирок. У повідомленні повинно міститись посилання на повідомлення, зроблене відповідно до статті 71, а в разі винесення вироку, яким передбачається ув'язнення, також бути зазначене місце відбування строку ув'язнення. Записи про інші вирoki, крім тих, які зазначено вище, повинні зберігатись у суді та надаватись для перегляду представникам держави-покровительки. Строк, установлений для подання оскарження в разі винесення вироку, яким передбачається смертна кара або ув'язнення строком на два роки й більше не повинен розпочинатися доти, доки держава-покровителька не отримає повідомлення про винесення вироку».

¹⁴ Explanatory note on the Roles of a Protecting Power and of the ICRC// Пояснювальна записка щодо ролі держави-покровительки та МКЧХ. Неофіційний переклад. Березень 2024; Коментар МКЧХ 2020 року, ст. 10 ЖК III, пп. 1422, 1438 f.

2. Моніторинг порушення кримінальних справ та судових рішень щодо громадян України

Необхідно постійно відстежувати та аналізувати порушені кримінальні справи та судові рішення РФ щодо громадян України. Це дозволить сформувати та поповнювати не тільки базу методів фальсифікації кримінальних справ, а й базу посадових осіб РФ, винних у фальсифікації кримінальних справ і винесенні неправосудних вироків, тобто у незаконному позбавленні волі. За категоріями до таких посадових осіб належать оперативні співробітники, слідчі, прокурори (державні обвинувачі) та судді.

Публічно розкривати методи такого моніторингу недоцільно, це може створити додаткові проблеми щодо його проведення.

3. Внесення посадових осіб, винних у фальсифікації кримінальних справ, до різних санкційних списків та порушення проти них кримінальних справ

Результати моніторингу можна використовувати для застосування санкцій та порушення кримінальних справ щодо російських посадових осіб, винних у незаконному позбавленні волі.

Участь у фальсифікації кримінальних справ є основою застосування санкцій як з боку держав, які поважають права людини, так і з боку міжнародних організацій. Досі спеціального пакета санкцій за фальсифікацію кримінальних справ не було. Такі санкції можуть включати заборони відвідувати певні країни об'єктам санкцій та членам їхніх сімей, конфіскацію активів та інші заходи. Об'єктами санкцій можуть бути не лише посадові особи, а й організації, які брали участь в ухваленні рішень про незаконне позбавлення волі: органи слідства, прокуратури, суди тощо.

Незаконне позбавлення волі — переконлива причина притягти фальсифікаторів до кримінальної відповідальності. Такі кримінальні справи можуть порушувати правоохоронці України, Міжнародний кримінальний суд та на підставі принципу універсальної юрисдикції — правоохоронні органи деяких інших країн.

4. Публічне поширення підтвердженої інформації про фальсифікацію кримінальних справ російськими репресивними органами

Поширення інформації про фальсифікацію кримінальних справ може зіграти роль стримуючого чинника як для російських посадових осіб, які вже включені в подібні фальсифікації, так і для тих, хто стоїть перед вибором, чи потрібно цим займатися. Необхідно інформувати не

лише українську, а й закордонну громадськість, експертів та представників влади про наступні аспекти проблеми фальсифікацій:

1. Порушення норм міжнародного та російського права при фальсифікації кримінальних справ не вдасться приховати, а винним не вдасться замаскувати свою роль у цих порушеннях.

2. За незаконне позбавлення волі передбачено кримінальну відповідальність, у тому числі у вигляді позбавлення волі. Як воєнний злочин та злочин проти людяності ці злочини не мають термінів давності. За незаконне позбавлення волі Міжнародний кримінальний суд може покарати до 30 років позбавлення волі.

3. Російський режим не може дати вічних гарантій безпеки злочинцям, які фальсифікують кримінальні справи щодо громадян України.

4. Інформування жертв фальсифікацій у місцях примусового тримання про роботу українського громадянського суспільства, органів влади України та інших країн щодо викриття цих фальсифікацій

Кінцева мета нашої діяльності щодо жертв незаконного позбавлення волі — звільнити всіх. Але для того, щоб звільнити, потрібно допомогти дожити до звільнення у надзвичайно тяжких умовах. Інформація про викриття фальсифікацій та переслідування винних у незаконному позбавленні волі важлива для людей, які перебувають під слідством або ув'язнення. Практика роботи українських та російських правозахисників підтверджує, що ця інформація допомагає людям у неволі зберегти надію на визволення та вижити.

Інформувати жертв фальсифікацій про таку діяльність можна як на етапі слідства та суду, так і після вироку.

Публічно розкривати методи такого інформування недоцільно.